

WESTVLAAMSE GIDSENKRING
AFDELING OOSTENDE
" LANGE NELLE "

*
CURSUS TOERISTISCHE GIDS

*
OOSTENDE 1991-1992
*

Wereldoorlog II

Hevr. M. Jacobs

DE ATLANTIKWALL

De Duitse kustverdediging langsheen de Belgische kust tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Mariette Jacobs
Dienst voor Cultuur
Provincie West-Vlaanderen

INHOUD

HOOFDSTUK 1: Korte schets van het politieke en militaire verloop van de Tweede Wereldoorlog.

1.1. Schematisch overzicht.

1.2. Gebeurtenissen op het Westelijke Front.

HOOFDSTUK 2: Enkele verdedigingslinies langsheen de Duitse grens.

HOOFDSTUK 3: De Atlantikwall.

3.1. De Atlantikwall in West-Europa.

3.2. De Atlantikwall langsheen de Belgische kust.

BIBLIOGRAFIE.

HOOFDSTUK I - Korte schets van het politieke en militaire verloop van de Tweede Wereldoorlog

De geschiedenis van de "Atlantikwall" langsheen onze kust kan niet geschreven worden zonder een kort overzicht te geven van het algemene verloop van de Tweede Wereldoorlog en meer specifiek van de gebeurtenissen op het Westelijke Front, die ons meer aanbelangen.

I.1. Schematisch overzicht

Voorgeschiedenis:

1931	Japan valt China aan
1935	Hitler voert de algemene dienstplicht in
1936	Hitler zegt het Locarnopact op en start met de bouw van de Westwall
1935/1936	Italië verovert Abessinië
Japan en de As-mogendheden (Duitsland en Italië) sluiten het Anti-Cominternpact
1938	Hitler start zijn veroveringspolitiek en lijft Oostenrijk, en het Sudetenduitse gebied in Tsjechoslowakije in.
1939	Tsjechoslowakije wordt ingenomen.
Duitsland sluit in augustus met Rusland een niet-aanvalsverdrag.

De Tweede Wereldoorlog:

1939	1 sept.	Aanvang van de Tweede Wereldoorlog. Hitler valt Polen binnen.
	3 sept.	Frankrijk en Engeland verklaren Duitsland de oorlog.
1940		Denemarken en Noorwegen worden in een "Bliksemoorlog" verslagen
	10 mei	De Duitsers vallen België, Nederland en Frankrijk binnen. De Fransen worden op 22 juni 1940 ook door de Italianen aangevallen. De Duitsers verliezen echter de Slag om Engeland.
1941		Op 22 juni vallen de Duitsers Rusland binnen en rukken op tot Leningrad en Moskou.

Na de aanval van de Japanners op PEARL HARBOR op 7 december nemen de V.S. deel aan de oorlog.

Einde 1942, begin 1943 keren de kansen.

De ontschepping in Italië van de Geallieerden brengt Mussolini ten val.

1944 6 juni De ontschepping in Normandië bevrijdt Frankrijk en België op enkele maanden.

Op 8 mei 1945 capituleert Duitsland.

In augustus 1945 geeft Japan zich tenslotte ook over na de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki.

Enkele nabeschouwingen:

De Tweede Wereldoorlog was een **BEWEGINGSOORLOG** (cfr. "Blitzkrieg"), vooral dankzij de snel vorderende techniek:

- de vliegtuigen, de tanks en onderzeeërs
- de radar en de geleide raketbommen (V1-V2)
- en het gebruik van atoombommen.

Het was eveneens een **TOTALE OORLOG** zonder onderscheid tussen de troepen en de burgerbevolking, en waarbij weinig sprake was van militair of diplomatiek fatsoen.

Balans aan geofferde mensenlevens:

17 miljoen militairen 20 tot 30 miljoen burgers
--

	ca.	
Sovjet-Unie	10 miljoen militairen	
	10 miljoen burgers	
Duitsland	2 miljoen militairen	
	† miljoen burgers	
Japan	idem	
Polen	5 miljoen burgers	
China	1,3 miljoen militairen	
Italië, Frankrijk, Groot-Brittannië en V.S.	elk honderdduizenden soldaten. Duizenden in België en Nederland.	
Joden	6 miljoen	

1.2. Gebeurtenissen op het Westelijke Front

1939-1940

Het agressieve gedrag van Duitsland op het einde van de jaren 30 verontrust heel West-Europa. (afb. 1)

Frankrijk mobiliseert zijn leger en biedt na de inval in Polen op 1 september 1939 enige eerder symbolische hulp, door een aanval in het voorterrein van de Westwall in het Saargebied.

In oktober installeert het leger zich in de Maginotlinie en aan de noordgrens van Frankrijk. Britse troepen (BEF) worden naar het vasteland overgevoerd.

Bij een eventuele inval van de Duitsers in België zullen het Franse en het Britse leger opmarcheren naar de verdedigingslinie Antwerpen-Namen.

Het Duitse plan **"Gelb"**, met als doel na Nederland en België, Frankrijk te veroveren, wordt herhaaldelijk veranderd en meermaals uitgesteld. Het voorziet dat de hoofdmacht van de Duitse pantsers zal doorstoten waar de Maginotlinie ophoudt om daarna westwaarts voort te gaan en het Britse en het Franse leger te omsingelen. Ook zal de Vesting Holland moeten ingenomen worden, omdat zij over uitstekende luchtbases beschikt.

Op 10 mei 1940, zonder een ultimatum te stellen, evenwel niet onverwacht vallen de Duitsers aan. Hun aanvalstechniek "de Bliksemoorlog" reeds uitgevoerd in Noorwegen, wordt weer met succes toegepast. (afb. 2)

De Nederlandse, Belgische en Franse vliegvelden worden gebombardeerd. Luchtlandingen vinden plaats op de Vesting Holland en op diverse bruggen in Nederland en België.

De zweefvliegtuigen met soldaten landen geruisloos. Op die manier wordt het fort van Eben-Emael, het koninginnestuk van de Belgische verdediging, dat onvoldoende gewapend is tegen een dergelijke luchtlanding na 36 uur strijd ingenomen.

Het doel van de operatie is, de vijandelijke communicatie- en bevoorradingslijnen zo snel mogelijk te verbreken.

De legergroep B van Von Bock neemt Nederland en België tot Luik voor zijn rekening en tot ieders verrassing trekt de legergroep A met Von Rundstedt door het Ardennenmassief dat als ontoegankelijk wordt beschouwd. De pantserdivisies bereiken al vlug de Maas en Rommel neemt Dinant in.

Omdat de Belgen en de Britten aldus hun rugdekking kwijt zijn, trekken zij zich terug achter de Koningshooikt-Waverlinie.

Afb. 1. Uit: BRADLEY, J., *Geschiedenis van het Derde Rijk*, 1988, p. 121

DE TWEEDE WERELDOORLOG

Afb. 2. Uit: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden, De Nieuwste Tijden*, 1982, dl. XV, p. 54

Ondertussen hebben de Nederlanders zich achter de Waterlinie teruggetrokken, nadat reeds verscheidene steden zijn verwoest.

De Fransen van hun kant worden onophoudelijk door stuka's bestookt. De Franse strijd lust is zwak te noemen en hun statische oorlogsstrategie is volledig onefficiënt.

Op 15 mei geeft het Nederlandse leger zich over. Alhoewel de Belgen nauwelijks enige luchtafweer, geen tanks en een vrij zwakke luchtmacht hebben, zullen ze zich gesteund door de Franse en Britse troepen, pas na de Achttiendaagse Veldtocht overgeven. Eerst rukken de Fransen nog op door België naar Breda en Zeeland. De Belgen, en de Engelsen geholpen door de Fransen, bemannen de Koningshooft-Waverlinie. Door een gebrek aan coördinatie wordt de Frans-Britse opmars tegengehouden.

Een Duitse omsingeling wordt dreigend en het Belgische leger trekt zich terug achter de Schelde en daarna achter de Leie waar de Leieslag uitgevochten wordt.

Op 20 mei bereiken de Duitsers via Sedan de steden Amiens en Abbeville. Er wordt door generaal Weygand nog een tegenoffensief ontketend op de noordelijke en zuidelijke flank van het Duitse leger, maar zonder resultaat.

Het BEF (British Expeditionary Force) trekt zich terug en scheidt in samen met andere geallieerden (340 000 manschappen) via Duinkerken. Zij worden hierin geholpen door het feit dat de pantserdivisies van legergroep A niet verder opgerukt zijn.

Op 25 mei verlaat de Belgische regering België. Koning Leopold III ervaart de situatie als uitzichtloos en vraagt op 27 mei de capitulatie aan. Op 28 mei wordt in het kasteel van Wijnendale de onvoorwaardelijke overgave getekend. De bezetting van België is een feit en het Belgische leger samen met Koning Leopold wordt als krijgsgevangenen beschouwd.

Duinkerke valt op 4 juni, maar Frankrijk houdt toch nog stand tot 17 juni. De eerste dagen van juni voert de Duitse legergroep B Fall Rot uit en bereikt de Seine bij Parijs en tussen Rouen en Vernon, waarna de weerstandslijn van Weygand langs Somme en Aisne doorbroken wordt. Parijs valt en wordt een vast verblijf voor de Duitse troepen. Vervolgens opent legergroep C de aanval en breekt door de Maginotlinie in Lotharingen. Alleen het Alpenfront houdt stand tegen de Italiaanse troepen.

Op 17 juni vraagt Maarschalk Pétain, die Reynaud als premier vervangt de wapenstilstand aan. De gebeurtenissen van Compiègne van 1918 herhalen zich. De treinwagon vormt opnieuw het decor voor de ondertekening van een wapenstilstand.

Aan het Westelijke Front treedt gedurende vier jaar een relatieve rust in. Duitsland tracht in de Slag om Engeland (aug.-sept. 1940) de Britse luchtmacht te vernietigen, wat echter mislukt en eindigt met zware verliezen aan beide kanten. Bovendien laat men het plan Seelöwe (landing op de Britse zuidkust) varen.

1941-1942

De Britten zelf trachten met kleine raids in 1941 en 1942, o.a. met de mislukte landingspoging in Dieppe, de Duitsers aan te vallen. Hiermee wordt uiteraard ervaring opgedaan voor een eventuele grote invasie.

Hitlers vrees voor een geallieerde landing groeit dan ook meer en meer en vanaf 1942 wordt definitief aangevangen met de bouw van de Atlantikwall. De grootste aandacht gaat daarbij uit naar de versterking van de grote havens en eventuele landingsgebieden.

Maar over deze landingsplaats kunnen de Duitsers slechts gissingen maken. Meerdere plannen worden ontwikkeld. Rommel beveelt legergroep B in de Kanaalkust en wil 10 pantserdivisies aan de kust opstellen, gereed voor de actie. Von Rundstedt daarentegen heeft het bevel aan het Westfront en stelt de pantserreserves in het binnenland op. Er liggen 60 divisies tussen Schelde en Seine, 18 tussen de Seine en de Loire incl. 3 pantserdivisies. Slechts 1 divisie is bij Caen gestationeerd.

1943

Einde 1942 begin 1943 keren de kansen. Hoewel aan alle fronten het initiatief reeds bij de geallieerden berust, is hiermee de vijand nog niet verslagen. Eerst wordt Mussolini ten val gebracht.

1944-1945

In december krijgt Eisenhower het opperbevel over de geallieerde legers. 6 Juni 1944 wordt de cruciale dag van de landing op de kust van Normandië. Het is de grootste gecombineerde operatie uit de militaire geschiedenis. Twee geallieerde divisies maken een luchtlanding op de westelijke vleugel van het Duitse leger bij Ste Mère-Eglise en één divisie op de oostelijke vleugel bij Cabourg.

Ongeveer 6 uur later gaan de grondstrijdkrachten aan land, beschermd door 700 oorlogsbodem en ondervinden relatief weinig weerstand.

De Duitsers zijn volledig verrast, misleid door het slechte weer, en bovendien verwachten zij een landing rond de Somme-monding en meer noorderlijk.

Op het Utah-strand ondervinden de Amerikanen dan ook weinig weerstand.

Omaha-beach daarentegen wordt onder vuur gehouden door een Duitse pantserdivisie, die kan verhinderen dat Caen wordt ingenomen.

Op de stranden, Gold, Juno en Sword ondervinden twee Britse en één Canadese divisie al evenmin weerstand.

De Duitsers blijven geloven in een tweede landing meer noorderlijk op de Kanaalkust en geven de geallieerden daardoor de tijd om hun troepenmacht op te bouwen. Pas op 25 juli komt een tegenoffensief met Von Kluge op gang dat echter mislukt. De aanval op de bij Avranches doorstromende Amerikanen wordt gestuit. Bovendien raken de Duitsers meer en meer omsingeld en op 29 augustus worden bij Falaise 50.000 Duitsers gevangen genomen, slechts enkele pantsereenheden kunnen ontsnappen.

De opmars gaat nu in versneld tempo.

Op twee weken tijd wordt Frankrijk bevrijd, behalve enkele vestingen op de kust, in het oosten en de Vogezen.

Britten en Canadezen bijgestaan door de Polen trekken op langs de Kanaalkust en bevrijden België. Na de bevrijding van Antwerpen en Brussel op 4 september 1944 wordt ernstige vertraging opgelopen, vooral bij gebrek aan aanvoerhavens.

Op 12 september trekken ze bij Eijsden de Nederlandse grens over.

De Duitsers van hun kant vechten hard terug om geen vaderlandse grond te moeten prijsgeven. Bij de opmars naar Nederland worden de geallieerden tegengehouden door bij Falaise ontsnapt pantsereenheden en door de mislukte luchtlandingen bij Arnhem kunnen de geallieerden hun plan om met één groot gevecht de rivieren over te steken, niet realiseren.

Het vrijmaken van de Scheldemonding en later van het bruggehoofd van de Maas bij Overloon (okt.-nov.) verloopt zeer moeizaam.

Vooralslecht weer en munitietekort verlammen de opmars.

In het Ardennen-offensief van 16 tot 26 december verliest Von Rundstedt zijn laatste geduchte pantserreserves. Nochtans heeft de Duitse Westwall in deze periode de geallieerde opmars kunnen vertragen.

In de loop van januari houden de Duitse aanvallen definitief op.

Op 8 februari wordt de Slag om het Rijnland ingezet en in maart 1945 staan 85 geallieerde divisies aan de Rijn tegenover 70 zeer verzwakte Duitse divisies. Op 23 maart wordt de Rijn overschreden. Het Duitse Rijk stort in.

De geallieerden staan nu voor de vraag, hoe Duitsland moet ingenomen worden. De keuze wordt zowel door politieke redenen, als afspraken met Rusland, als door militaire beweegredenen bepaald.

Eisenhower wil zo snel mogelijk de Duitse Wehrmacht vernietigen, contact met de Russische troepen leggen en het Alpenbastion van de Duitse Nazi's innemen. De geallieerden en zeker Churchill geven de voorkeur aan een aanval richting Berlijn.

Intussen omsingelen de Amerikanen de legergroep (B) (Model) in het Ruhrgebied. 30.000 Duitsers worden daarbij krijgsgevangen gemaakt.

Alhoewel Stalin aanvankelijk Berlijn militair gezien niet belangrijk achtte, zet hij op 16 april als eerste de strijd in tegen Berlijn.

De geallieerde legers trekken op in zuidoostelijke richting en Zuid-Duitsland wordt veroverd.

Eisenhower stopt aan de Elbe waar een Amerikaans-Russische ontmoeting plaats heeft. Eind april worden de steden Hamburg, Lübeck en Wismar ingenomen. Hitler pleegt zelfmoord.

De Britse en Russische legers ontmoeten elkaar.

Op 4 mei wordt op de Lüneburgerheide de overgave ondertekend voor de sector Noord-West. Ook Denemarken en westelijk Nederland zijn nu vrij.

Op 7 mei wordt de algehele overgave in het hoofdkwartier in Reims getekend en op 9 mei in Berlijn.

De rust in Europa kan weerkeren.

HOOFDSTUK 2 - De West-Europese verdedigingslijnes

1. Enkele verdedigingslijnes langsheen de Duitse grens.

Na de Eerste Wereldoorlog werden in Nederland ± 16 000 bunkers gebouwd, zowel in oostelijke als in westelijke richting omwille van het neutraliteitsprincipe. Er bestond een grote variëteit aan functies, vormen en afmetingen, o.a. de "Stekelvarkenbunker" met meerdere schietgaten, en een gietstalen kazemat waarvan het geschut frontaal gericht was.

De Belgische verdediging was eveneens afgestemd op de neutraliteitspolitiek die werd gevoerd.

Rond 1940 bestond de verdediging uit een aantal stellingen en lijnes.

Luik en Namen waren de belangrijkste spervestingen, vervolgens de stelling van het Albertkanaal, de Ring van Brussel en het bruggehoofd Gent met een aantal betonnen bunkers. De kern van de verdediging vormde het Nationale Réduit (gelegen tussen Gent en de kust) met een groot aantal kleine bunkers van 1 m tot 1,5 m dik beton, bestemd voor licht geschut en machinegeweren.

De ruggegraat van de verdediging werd gevormd door de forten Eben-Emael, Neufchâteau-Baltice en Tancremont-Pépinster.

Op dit ogenblik zijn de grote forten nog in vrij goede staat bewaard. De fortengordels rond Antwerpen zijn vrijwel verdwenen en die rond Luik en Namen zwaar geschonden.

De geografische, bouwtechnische en taktische tegenhanger van de Duitse Westwall is de Franse **MAGINOTLINIE**.

In 1925 werd beslist om een zwaar, permanent en gesloten grensverdedigingssysteem op te richten, lopend van Menton tot Duinkerke, met als kerngebied de linie Bazel-Longwy en de hoogste concentratie aan verdedigingswerken in de streek van Metz. Na 1939 werden in Picardië Britse bunkers van de British Expeditionary Force gebouwd en nog enkele kustbatterijen langs het Kanaal en de Atlantische Oceaan opgericht.

Bij de ontwikkeling van het verdedigingssysteem werd een dubbele houding aangenomen: aan de ene kant bereidde men zich voor op een stellingenoorlog en bouwde men "Gros Ouvrages", anderzijds op een gedeeltelijke bewegingsoorlog en dit werd vertaald in de bouw van verspreide en in de diepte opgestelde verdedigingsposten.

De kern van de linie wordt gevormd door de 39 "Ouvrages" of uitgestrekte ondergrondse forten. Elke "Ouvrage" is een combinatie van geschutsbunker en ondergrondse ruimten en gangen met een eigen

smalspoor en elektriciteitsvoorziening, omgeven door prikkeldraad en anti-tankhindernissen.

Er zijn 3 soorten:

- Gros Ouvrage (bv. Hackenberg): de samenvoeging van 2 gewone ouvrages.
- Ouvrage: 2 gescheiden ouvrages
- Petit Ouvrage: 1 stuk.

Hiertussen en rondom werden \pm 5 800 kleinere permanente verdedigingswerken in de diepte aangelegd, hoofdzakelijk bewapend met lichte geschutopstellingen. De dikte van de wanden bedroeg \pm 1,5 m.

Duizende, kleine, half permanente versterkingen en veldversterkingen vulden de openingen tussen de permanente bouwwerken op.

Tenslotte kan gezegd worden dat alle bouwwerken aan functie en terrein werden aangepast en er was zoals bij de bouw van de Duitse Westwall helemaal geen sprake is van standaardtypes.

De Westwall

Ondanks het verbod dat Duitsland had gekregen om nieuwe landsverdedigingen te bouwen, werd tussen 1934 en 1940 de "Westwall" (Siegfriedlinie) opgetrokken.

Hij liep langs de Nederlandse, Belgische, Luxemburgse en de Franse grens en bestond uit ongeveer 14 000 kleine tot zeer kleine bouwwerken en tal van hindernissen.

De functies varieerden van opstellingen voor licht tot zwaar geschut en van personeelsbunkers tot munitiebunkers, observatie- en commando-posten.

De bunkers werden verspreid opgesteld. De tussenliggende ruimtes, die soms een paar honderd meter bedroegen, werden, als de natuurlijke hindernissen ontbraken, opgevuld met aarden veldversterkingen en andere hindernissen, zoals de antitank hindernissen (draketandhindernissen), die als eerste opvanglinie dicht bij de grens opgesteld stonden.

Op sommige plaatsen, die men als zeer bedreigd ervaarde, werd een dubbele tot driedubbele linies uitgebouwd bv. rond Aken.

Parallel met deze linie werd door de luchtmacht over een breedte van 20 tot 30 km de "Luftverteidigungszone West" ingericht met 2 000 luchtafweeropstellingen en bunkers.

De opstelling vormde een diepe zone met kleine bunkers, bedoeld als eerste tijdelijke bescherming tegen de vijand, waarna vervolgens buiten verder moest gevochten worden.

De opbouw van de Westwall is volledig volgens een standaardprogramma met cijfercodering gebeurd. Grootte, vorm, bewapening en bemanning waren, afhankelijk van plaats en functie in types vastgelegd.

Ook het weerstandsvermogen van het beton werd in verschillende diktes van wanden uitgedrukt. Op die manier kon er zeer snel gewerkt worden.

In de 1^e fase van het pioniersprogramma waren er 4 diktes A.B.C.D. (D slechts 30 cm dik - B meer dan 1 m dik).

Vanaf 1938 nam de Organisation Todt de bouwtaak over.

De standaardontwerpen werden groter, zwaarder en talrijker.

B1 serie	(37 types)	1,5	m D	
100 serie	(42 types)	2	m D) B code
500 serie	(19 types)	3,5	m D) A

Bovendien werden onderdelen van bunkertypes omwisselbaar. In totaal telde men een 200-tal types.

Op dit ogenblik zijn de meeste bunkers op enkele na (o.a. 1 langs de Saar) verdwenen.

HOOFDSTUK 3 - De Atlantikwall

3.1. De Atlantikwall in West-Europa

De Atlantikwall is de laatste grote verdedigingslinie gebouwd tussen 1940 en 1945 langs de West-Europese kust, lopend van Noorwegen tot Spanje met een lengte van 5 300 km.

1940

In 1940 en ook nog in 1941 was de bouw hoofdzakelijk een aangelegenheid van de Duitse marine.

Hun voornaamste opzet bestond erin de belangrijke havens met kustbatterijen voor licht tot zwaar geschut te versterken. De batterijen lagen dan ook sterk geconcentreerd. (afb. 3)

In het kader van de operatie "Seelöwe", waarbij een invasie op de Britse eilanden werd gepland, werden in het Nauw van Calais nieuwe batterijen opgericht, die de zeeweg moesten blokkeren.

De batterij Grosser Kurfürst bij Cap-Gris-Nez, was reeds klaar op 20 juni 1940, batterij Tirpitz bij Hoek van Holland in juli en de batterij Oldenburg bij Calais reeds in augustus 1940. Het geschut was afkomstig van de eilanden ten noorden en ten oosten van Duitsland en dateerde uit de Eerste Wereldoorlog.

1941

Geleidelijk aan nam het aantal kustbatterijen van het landleger eveneens toe. In augustus 1941 telden Nederland, België, Frankrijk en de Britse Kanaaleilanden samen reeds 92 kustbatterijen van de landmacht.

Zowel de batterijen van de landmacht als van de zeemacht waren in die tijd nog zeer eenvoudig.

Het opbouwschema van een kustbatterij zag er als volgt uit en het werd, mits modernisering en aanpassingen vrij strikt gevolgd: (afb. 4)

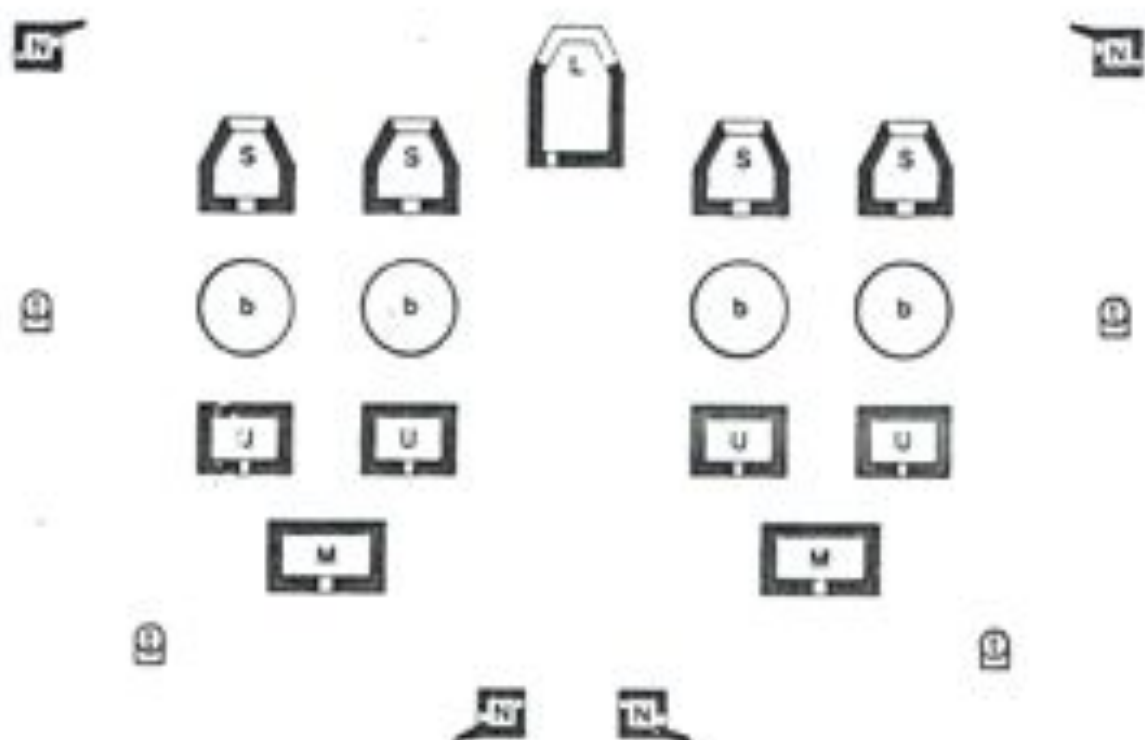
De vuurleidingspost (ook commandopost genoemd) stond centraal, hier stond de meetapparatuur opgesteld en de commandant van de batterij voerde van hieruit het bevel.

Zuure kustbatterijen in de Atlantische Oceaan. Anders dan in pure landverdedigingszaken als de Maginotlinie en de Westwal neemt de beheersing van de kust in de opzet van de Atlantische Oceaan een essentiële plaats in. Met name de Duitse "Kriegsmarine" zette zich door middel van de installatie van middeltuore en zuure kustbatterijen in, om grote gedeelten van de oer te controleren. In de kaart van Mire-Europa zijn de volgende zuure marinekustbatterijen (vanaf 20 cm) aangegeven met hun mogelijke schietveld.

Norwegen		Frankrijk	
Viere (Kristiansand)	4 x 38 cm	Oldenburg (Colas)	2 x 24 cm
		Lindemann (Sangane)	3 x 40,6 cm
Denemarken		Grosser Kurfirst (Cap Gris-Nez)	4 x 28 cm
Horsled (Horsesholm)	4 x 30,5 cm	Tout d'Hainqueville	4 x 38 cm
Læsø (gepland)	3 x 38 cm	Friedrich August (Wimereux)	3 x 30,5 cm
Tripsta (Elsbjerg)	4 x 38 cm	Le Haine (gepland 3 x 38 cm)	1 x 38 cm
Duitsland		Hamburg (Femmanville)	4 x 24 cm
Von Schroeder (Helgoland)	3 x 30,5 cm	Gréville (gepland)	4 x 38 cm
Friedrich August (Wangerooge)	3 x 30,5 cm	Kanaleilanden	
Coronel (Borkum)	4 x 28 cm	Mina (Guernsey)	4 x 30,5 cm
Nederland		Frankrijk	
Rosenburg (De Bree)	3 x 28 cm	Pempol (gepland)	4 x 35 cm
		Graf Spee (Brest)	3 x 24 cm
België		Seydlitz (Gros)	4 x 20,3 cm
Schele (gepland)	3 x 28 cm	Quiberon (Lorient)	4 x 34 cm
		Als (Île de Rhé)	4 x 20,3 cm
		Muschel (Coudre)	4 x 24 cm
		Cap Cépét (Toulon)	4 x 34 cm

Afb. 3. Uit: ROLF, R., SAAL, P., Vestingwerken in West-Europa, Weesp, 1986, p. 54-55

Schematisch overzicht van een Duitse kustbatterij.

- L. Vuurleidingspost (Leitstand). Landmachttypen 636, 636a; marinetypen M 120, M 162, M 262
- S. Overdekte geschutsopstelling (Scharrenstand). Landmachttypen 650, 652, 671, 679; marinetypen M 170, M 176, M 270, M 272
- b. Bedding (Bettung) open geschutsopstelling in VF-sterkte
- U. Personeelsonderkomen (Unterkuoft). Landmachttypen 501, 502, 621, 622; marinetype M 151
- M. Munitiebergplaats (Munitionsstand). Landmachttypen 134, 607, 641; marinetypen M 145, FI 246
- N. Nabijverdediging. Landmachttypen 611, 612, 667, 677, 680
- t. Tobruk. Landmachttype 58c

Afb. 4. Uit: ROLF, R., SAAL, P., *Vestingwerken in West-Europa*, Weesp, 1986, p. 56

De vuurleidingspost was geflankeerd door 4 tot 6 geschutsbunkers. Dit zijn overdekte opstellingen voor het kustgeschut. Hierachter bevonden zich munitieopslagplaatsen en wachtlokalen voor het bedienend personeel. Deze bunkers en de geschutsbunkers waren van zware betonnen wanden en dekkingen voorzien.

Een volledig batterijcomplex voorzag verder keukens, latrines, waterreservoirs, verbandplaatsen, die vaak uit hout, baksteen of dunwandig beton waren opgetrokken. Voor de aanvallen op korte afstand werden kleine geschutsbunkers of mitrailleursnesten gebruikt.

Op enige afstand stonden de meetposten, opstellingen voor zoeklichten, die het schieten bij nacht moesten mogelijk maken.

De luchtafweerbatterijen, die bij havens en vliegvelden stonden opgesteld hadden een vergelijkbare aanleg:

1 of 2 vuurleidingsposten, omgeven door 4 à 8 open geschutsstellingen, wachtlokalen en zoeklichtplatforms.

Kenmerkend voor de door zeemacht ontworpen bunkers was dat één bunker meerdere functies kon hebben, net zoals op een schip meerdere functies aanwezig zijn.

De meeste stellingen waren uit veldversterkingen (F) of versterkte veldverdedigingen (V.F. verstärkt feldmässig: dekkingen en wanden 1 tot 2 m dik) o.a. type Ia-7a, opgebouwd.

In april 1941 kreeg Nederland en in oktober 1941 kregen de Britse kanaaleilanden reeds contingenten kustgeschut om hun verzwakte positie te versterken.

In de loop van juni 1941 begon men reeds marine- petroleumopslagplaatsen en enorme onderzeebootbunkers te bouwen.

Op 14 december 1941 kwam de in verband met de kustverdediging belangrijke Weisung van het Oberkommando van de Wehrmacht (O.K.W.), waarin het bevel voor de bouw van de Neue Westwall (naam o.a. door propagandistische doeleinden ingegeven) werd gegeven. De opdracht wordt toevertrouwd aan de Duitse bouwtroepen (Festungspioniere) en de Organisation Todt, regelmatig bijgestaan door civiele bouwondernemingen in het bezette land. Land-, lucht- en zeemacht zouden alle drie aan de bouw meewerken.

Het was de bedoeling met weinig soldaten eventuele vijandelijke landingen af te slaan. De muur moest deels dienen als afschrikmiddel, deels als echte versperring. Immers de Russische tegenstander bleek onvermoed veel sterker te zijn dan Hitler had verwacht en uit de operatie "Seelöwe" was gebleken dat de Engelsen van zich wisten af te bijten. Een strijd op twee fronten tegelijk zou dan ook bijzonder belastend zijn.

De reeds bestaande kustbatterijen werden versterkt en de bedreigde kustgebieden kregen vestingachtige bouwwerken, die eveneens organisatorisch eenheden werden. Bovendien werden voor de eerste maal vestingachtige verdedigingswerken, naast veldversterkingen voor de landverdediging ingezet.

Regelmatig bleek dat de landmacht en de marine het duidelijk oneens waren over sommige gevarenezones. Noorwegen was bv. niet prioritair voor de marine, maar wel voor de landmacht.

De volgorde van hoogdringendheid, die uiteindelijk werd vastgelegd door de landmacht was:

1. Noorwegen
2. De Frans-Belgische kust tussen de Schelde- en de Seinemonding; de Franse kust tussen Brest en de Gironde en delen van Bretagne en Normandië.
3. De Nederlandse- en de Deense kust
4. De Duitse Bocht (bij Helgoland) en de Nederlandse Waddeneilanden
5. De Oostzeekust.

Ondanks de nieuwe verordeningen werden de eerste maanden nog vele V.F. bouwwerken opgetrokken, waarschijnlijk veroorzaakt door de gebrekkige aanvoer van bouwmaterialen.

1942-1943

Onder invloed van de nieuwe Weisung nr 40 van 23 maart 1942 werden de gezagsverhoudingen tussen de drie machten beter geregeld.

Denemarken, Nederland, België, Frankrijk werden in de eerste plaats ondergeschikt aan het Oberkommando van de Wehrmacht en België, Nederland en Frankrijk in de tweede plaats aan de Oberbefehlshaber West.

Alle aanwezige plaatselijke strijdkrachten moesten worden ingeschakeld voor de kustverdediging en de samenwerking tussen de drie strijdkrachten werd nogmaals beklemtoond.

Kust en strand en de Küstenvorfeld (voorterrein) werden tot strijdtoneel verklaard.

Daarom werd de kust veranderd in een serie rondom verdedigingspunten (Stützpunktgruppe) om een langdurige beleg te kunnen doorstaan.

In augustus 1942 gaf Hitler het bevel tot de bouw van Atlantikwall, nog voor de mislukte Brits-Canadese aanval op Dieppe van 19 augustus.

15 000 bunkers moesten worden gebouwd langs de Nederlandse, Belgische en Franse kust, om onderdak te verschaffen aan 300 000 soldaten. 4 000 bunkers werden in de belangrijkste steunpunten opgesteld.

1 000 voor Pak (anti-tank) geschut en 10 000 voor kleinere steunpunten en de vrije kust.

In concreto betekende dit de infanterieverdediging voor de bestaande marine- en luchtmachtsteunpunten (havens en vlieghavens) en de uitbreiding en versterking van de infanterie verdediging van de vrije kusten.

Ook de havens en het achterland moesten beschermd worden met een stelsel van betonnen en gegraven versperringen en kleine infanterie steunpunten, die met hun wapens het terrein voor de versperringen bestreken.

De lengte van de muur nl. 5 300 km en het grotere aandeel van de artillerie maakten het onderscheid uit met de Westwall.

Het geplande aantal van 15 000 werken was in 1944 nog niet bereikt, ondanks de concurrentieslag, die door de 3 strijdkrachten gevoerd werd.

De marine breidde het bestaande systeem van marinekustbatterijen en marineluchtafweergeschut uit. (Meer Flak-stellingen in Nederland dan in België). Het landleger zorgde voor de infanterieverdediging van de steunpunten en richtte de landlegerkustbatterijen in.

De Duitse luchtmacht leverde de installaties van de radarstations en bouwde de luchtafweerbatterijen.

Vanbij de start van het bouwprogramma bleek het aantal bunkertypes onvoldoende, verouderd en niet aangepast aan de door de vestingbouwers gestelde normen. Het programma bestond uit enige Westwalltypes, enkele latere types van de 500-serie en enkele marine-types.

Vanaf augustus 1942 ontwierp de generaal van de Pioniers (bouwtroepen) de 600-bunkerserie, die het uitzicht van de Atlantikwall mee heeft bepaald.

Deze bunkers waren kleiner, goedkoper en eenvoudiger.

Het aantal commando- en verbindingsposten werd uitgebreid.

In de 600-serie zijn drie basisvormen aan te wijzen: het vierkant, de in de breedte liggende rechthoek en de in diepte liggende schuin toelopende rechthoek.

Toch blijven marine- en landleger ontwerpen duidelijk verschillend alhoewel ze elementen van elkaar overnemen.

Twee veel voorkomende geschutsbunkers in deze serie waren:

type 612: Geschutsbunker voor "Land und Sturmabwehr" zonder nevenruimten: afkomstig van het landleger, voor einde 1943 werden er in het gebied van het 15de landleger 232 ex. gebouwd en bestonden gemiddeld uit 385 m³ gewapend beton.

type 671: Geschutsbunker voor geschut op middelgrote sokkel affuit zonder nevenruimten: afkomstig van het landleger, gebouwd voor het einde van het tweede kwartaal 1943, waarvan 85 ex. in het gebied van het 15de landleger, en vergde ongeveer 300 m³ gewapend beton.

Op bevel van Hitler heeft de marine de betondiktes van haar bunkers aan de standaardmaten van het landleger aangepast nl. aan de categorie A en B, resp. 3,5 m en 2 dikte voor dekkingen en wanden.

Uiteindelijk is er geen aaneengesloten muur tot stand gekomen, omdat de Atlantikwall voortbouwde op een reeds bestaand stuk kustverdediging, omdat de onderscheiden krijgsmachten een verschillende opvatting hadden over bouw en functie van de bunkers, en tenslotte omdat er een sterke onderlinge rivaliteit bestond, die het best tot uitdrukking kwam in de maandelijkse prestatiestaten, waarop de hoeveelheid m³ gebruikt beton als maatstaf stond aangegeven.

Het resultaat is een muur opgebouwd uit niet aaneengesloten elementen en eenheden. De steunpunten blijven vooral rond de zeehavens, geconcentreerd die onderling zijn verbonden met zwak verdedigde stroken vrije kust.

De kern van de Duitse kustverdediging werd uiteindelijk gevormd door kustbatterijen van de land- en de zeemacht. Daarnaast waren er ook nog Flakbatterijen, torpedobatterijen, spoorwegbatterijen, radar- en zendstations.

Het is duidelijk dat in 1943 de bouwactiviteit in volle gang was, per maand werd meer dan 600 000 m³ gewapend beton verbruikt, terwijl er meer dan 400 000 arbeiders aan de Atlantikwall werkzaam waren.

1944

Begin 1944 heeft Rommel na enkele inspectiereizen langsheen de Atlantikwall aanzienlijke veranderingen aan de verdedigingslinie laten aanbrengen.

Hij meende dat de geallieerden na een eventuele invasie niet meer konden worden teruggedreven en geloofde ook dat de invasie op een vrij, weinig

verdedigd stuk kust zou gebeuren. Iets waarin hij trouwens gelijk heeft gekregen.

In deze optiek stelde hij voor het aantal veldversterkingen aanzienlijk te verhogen: met breed opgezette voorstrandhindernissen en antitankmuren; zones van 5 à 10 km bezaaid met landmijnen voor de rugdekking; maatregelen tegen luchtaanvallen, o.a. de Rommelasperges; onderwaterzettingen in de kuststreek en rond de vestingen.

Op deze wijze werd de Atlantikwall voor de eerste maal een bijna gesloten linie.

Uit angst voor een tweede meer noordelijk uitgevoerde invasie werden een aantal Festungen volgens de nieuwe 700-serie gebouwd (1,5 m dikke wanden).

1945

In 1945 was de meest opvallende evolutie in de bunkerontwerpen, dat deze van de landmacht alsmaar kleiner en eenvoudiger werden, en deze van de marine alsmaar groter en ingewikkelder.

Ondanks de enorme inspanningen en de grote prestatiedruk is de Atlantikwall nooit helemaal afgewerkt.

Uit cijfers van mei 1944 blijkt dat er 6 000 van de 15 000 bunkers gereed waren, van de 547 artillerieopstellingen hadden er slechts 299 een betonnen dekking en het grootste deel van de 64 radarstations was nog voor de invasie door luchtaanvallen uitgeschakeld.

Toch heeft de Atlantikwall na de invasie nog zijn verdienste gehad. Want het heeft de geallieerden nog veel mensenlevens, kostbare tijd en veel materieel gekost om de grote zwaar verdedigde havens zoals Cherbourg, Le Havre en St. Malo, die nodig waren voor de aanvoer van materieel, in te nemen. Zo is de Scheldemonding voor de haven van Antwerpen nog lang in Duitse handen gebleven.

3.2. De Atlantikwall langsheen de Belgische kust.

Onze kust diende net als in de Eerste Wereldoorlog als verlenging of vervanging van het front en als uitvalsbases voor Duitse operaties op zee. Ze behoorde eveneens tot de gebieden waar een eventuele geallieerde landing kon plaatsvinden, vandaar dat ze ook een zekere prioriteit kreeg bij de bouw van de verdedigingswerken.

Aldus ontstonden er een reeks elkaar onderling steunende verdedigingswerken in de duinen, met concentraties rond de Scheldemondig, Oostende die torpedomotorhaven werd en Zeebrugge en Nieuwpoort.

Ook hier opereerden de 3 krijgsmachten naast elkaar en bouwden zowel marine- als landlegerkustbatterijen, evenals spoorwegbatterijen. Zeker vanaf de winter 1941 werkte de Organisation Todt mee aan de bouw van de Atlantikwall in België. Het kustgebied werd voorzien van kilometers lange loopgraven, mitrailleursnests, prikkeldraadhindernissen, afgewisseld met grotere verdedigingswerken. Een aantal Stützpunktgruppen werd ingericht w.o. Oostende. Een Stützpunktgruppe bestond uit meerdere batterijen, voorzien van de hele set aan bunkers. (zie afb. 4)

De stad Oostende kreeg omwille van haar haven een rondom rond verdediging, waardoor ze bij het eventuele belegering langs alle kanten kon verdedigd worden.

Geleidelijk nam het aantal steunpunten in de duinen, bestaande uit kustbatterijen, infanterieverdedigingsseenheden of radarposten toe.

In totaal werden 17 kustbatterijen, waarvan 6 van het landleger, 6 van de zeemacht en 5 spoorwegbatterijen opgericht. (afb. 5 en 6)

In 1942 bestonden er reeds 4 marinekustbatterijen nl. Hundius (Oostende ten noorden van de haveningang), Salzwedel-neu (Raversijde), Salzwedel-alt (Mariakerke) en Ramien in Nieuwpoort. Deze laatste werd later overgebracht naar de omgeving van Oostendse Casino. Van het landleger stonden er in 1942 reeds batterijen in Westende, Middelkerke, Mariakerke, Wenduine en Bredene (met stukken spoorweggeschut van 28 cm).

In 1944 werd bij Knokke een 28 cm batterij geplaatst, tegen de oprukkende geallieerden en de toegang tot het strand werd over de hele kust ontoegankelijk gemaakt door een groot aantal strandhindernissen.

0 100 KM

Afb. 5. Uit: ROLF, R., Der Atlantikwall. Perlenschnur aus Stahlbeton, Beetsterzwaag, 1983, p. 168

1	Oostkapelle	4 x 9,4	M	44	Sangatte, 'Lindemann'	3 x 40,6	M
2	Domburg	4 x 22	M	45	Sangatte	4 x 8,8	Flak
3	Westkapelle	4 x 9,4	M	46	Les Ailloux	2 x 28	E
4	Zoutelande	6 x 13,5	M	47	Wissant	4 x 15	M
5	Daberk	4 x 13	M	48	Grosven Kurfürst	4 x 28	M
6	Kernwerk Vlissingen	3 x 15	M	49	Cap Gris Nez	3 x 17	M
7	Vlissingen Noord	4 x 10,5	Flak	50	Haringstraße, 'Tudr'	4 x 38	M
8	Vlissingen West	4 x 10,5	Flak	51	Hydrants	2 x 20	E
9	Vlissingen Oost	4 x 10,5	Flak	52	Cap Gris Nez	4 x 8,8	Flak
10	Warendrecht	4 x 8,8	L	53	Friedrich August	3 x 30,5	M
11	Vlissingen Süd	4 x 10,5	Flak	54	Wimereux	2 x 28	E
12	Brekken	4 x 7,6	M	55	Fort de la Crèche I	4 x 19,4	M
13	Nieuwenduin	4 x 12	M	56	Fort de la Crèche II	3 x 9,4	M
14	Cadtrand	4 x 15	M	57	Boulogne Mole	4 x 7,5	M
15	Schelde	3 x 28	M	58	Mont de Coupé	3 x 15,5	M
16	Kuukke	3 x 17	E	59	Boulogne Flagplatz	3 x 9,4	M
17	Heyst, 'Hamilton'	4 x 7,5	M	60	Hardelet Plage	6 x 15,5	II
18	Zorbrugge, 'Schuizer'	4 x 15	M	61	Le Touquet	6 x 15,5	II
19	Zorbrugge	4 x 15	E	62	Sella Plage	4 x 10,5	II
20	Lisewright	2 x 20,3	E	63	Breik	6 x 15,5	II
21	Blankenberghe	3 x 17	E	64	Quai Plage	4 x 10,5	II
22	Wendune	6 x 15,5	II	65	Somme Mandung	6 x 15,5	II
23	Bredene	3 x 28	E	66	Mer les Bains	4 x 10,5	II
24	Oende, 'Haudive'	4 x 10,5	M	67	Le Tréport	6 x 15,5	II
25	Marskotte	6 x 15,5	II	68	Berneval	4 x 10,5	II
26	Marskotte, 'Salzwedel'	4 x 7,5	M	69	Neuville	4 x 10,5	II
27	Ravensteijn	4 x 12	M	70	Yvergesville	6 x 15,5	II
28	Middelkerke	6 x 15,5	II	71	Dieppe	4 x 8,8	Flak
29	Wissant	6 x 15,5	II	72	St. Valery en Caux	4 x 10,5	II
30	Nieuport, 'Ranien'	4 x 10,5	M	73	Fécamp	6 x 15,5	II
31	Groenedijk	6 x 15,5	II	74	Yport	2 x 15,5	II
32	Duinhock	6 x 15,5	II	75	Eostac	4 x 10,5	II
33	Malo Terminus	3 x 9,4	M	76	Erquville	4 x 15,5	II
34	St. Pol	4 x 15,5	M	77	Geneville	4 x 15,5	II
35	Dünkirchen	6 x 15,5	II	78	Bilville, 'Goldbunnen'	3 x 17	M
36	Gravelines	6 x 15,5	II	79	Le Havre	1 x 38	M
37	Waldem	4 x 15	M	80	Brière	4 x 15,5	M
38	Oldenburg	2 x 24	M	81	St. Adresse	4 x 15	M
39	Calais	2 x 28	E	82	Mole Nord	2 x 10,5	M
40	Calais Bastion III	3 x 19,4	M	83	Mole Süd	2 x 9,4	M
41	Fort Lapin	4 x 16,4	M	84	Quai d'Escale	2 x 10,5	M
42	Sangatte	3 x 17	M	85	9 Flakbatterien 7,5 bis	10,5	Flak
43	Sangatte	2 x 28	E				

Afb. 6. Uit: ROLF, R., Der Atlantikwall. Perlenschnur aus Stahlbeton, Beetsterzwaag, 1983, p. 169

Het zwaarste geschut stond zoals boven vermeld opgesteld aan de Scheldemonding, marinebatterij Schelde met 3 x 28 cm kanonnen en bij Bredene eveneens met een 3 x 28 cm spoorwegbatterij.

Het landleger had meestal kanonkalibers van 15 cm, bij de marine was er meer variatie: 7,5 cm, 10,5 cm, 12 en 15 cm en de spoorwegbatterijen hadden aan onze kust 15 cm, 17 cm, 20,3 cm en 28 cm kanonnen.

De artillerie bestond uit Duitse, en uit buitgemaakte Tsjechische, Poolse, Franse en Belgische kanonnen en machinegeweren, soms zelfs met stukken daterend uit de Eerste Wereldoorlog.

Afhankelijk van de noden werd de artillerie verplaatst naar andere streken of landen.

Het domein Raversijde

Een eerste historisch onderzoek gaf reeds een aantal gegevens prijs in verband met de geschiedenis van de Atlantikwall in Raversijde.

Door toedoen van Prins Karel werd na de Tweede Wereldoorlog dit deel van de Atlantikwall behouden.

Aldus is een bijna volledige Duitse kustbatterij bewaard gebleven.

De belangrijke bronnen, nl. de Kriegstagebücher van de Marineartillerieabteilung 204 in Oostende en van de kustbatterij Salzwedel-neu in Raversijde zijn verdwenen.

Toch werden een aantal gegevens verkregen uit andere Duitse bronnen, weerstandsarchieven en uit fotomateriaal.

De batterij Salzwedel-neu maakte deel uit van het 15de leger (Armee Oberkommando A.O.K. 15), dat verantwoordelijk was voor België en Noord-Frankrijk. De kust was echter ingedeeld in verscheidene verdedigingseenheden, met o.a. het Stützpunkt Bensberg, dat een strook van ongeveer 2 km besloeg en waarvan Salzwedel-neu deel uitmaakte. In 1942 verhoogde Raversijde in rang en werd de Stützpunktgruppe - steunpuntgroep Raversijde.

In maart 1943 werd de batterij omgedoopt tot 6./204 Stützpunkt Tirpitz.

De oudste verwijzing naar de batterij dateert van 4 september 1942.

Onderscheidene divisies van het landleger w.o. de 39 ste Infanteriedivisie waren gedurende de oorlog gestationeerd tussen Wenduine en De Panne. Blankenberge tot Vlissingen behoorde tot een andere divisie. De linker kuststrook was nog onderverdeeld in Unterabschnitt Gistel en Unterabschnitt Nieuwpoort, waartoe Raversijde behoorde.

RAVERSUDE. POSITION H. Position d'Artillerie de 105 et de D.C.A.

voir carte au verso de "Distributions différentes entre Bâtaard et Oudezand".

Ech. 1/5.000.

Afb. 7. Localisatieplannetje (positie H) van de Duitse bunkers in het domein van Z.K.H. Prins Karel, wschl. opgemaakt in 1947, door de dienst van de versterkingen van het Ministerie van Landsverdediging, met het oog op het al dan niet afbreken van de Duitse kustversterkingen.

De batterij was gedeeltelijk binnen het domein en gedeeltelijk erbuiten gelegen tot \pm 50 m voorbij de Kalkaartstraat (richting Middelkerke).

1. De bouwgeschiedenis

1. De bouwheren.

Voor de planning en de bouw binnen deze kustsector waren de bouwtroepen met name Festungspionierstab 12 II onder het bevel van Fe Pi Kdo XVIII verantwoordelijk, verder het Marinebau-bataillon en de O.T. bijgestaan door lokale bouwondernemingen.

De Fe Pi bouwden bunkers voor het landleger, die ook door de marine werden gebruikt.

2. De omvang van de batterij.

Het noordelijk gedeelte telt nu nog 56 bouwwerken waarvan zeker 9 van de Eerste Wereldoorlog. Het zuidelijk gedeelte telt nog 6 bouwwerken. Op de schets van de Dienst voor versterkingen opgemaakt na de Tweede Wereldoorlog werden in totaal 116 gebouwen aangeduid, 68 in het noorden, 9 in het zuiden en 39 links van het domein, m.a.w. zijn er toch een aantal gebouwen afgebroken.

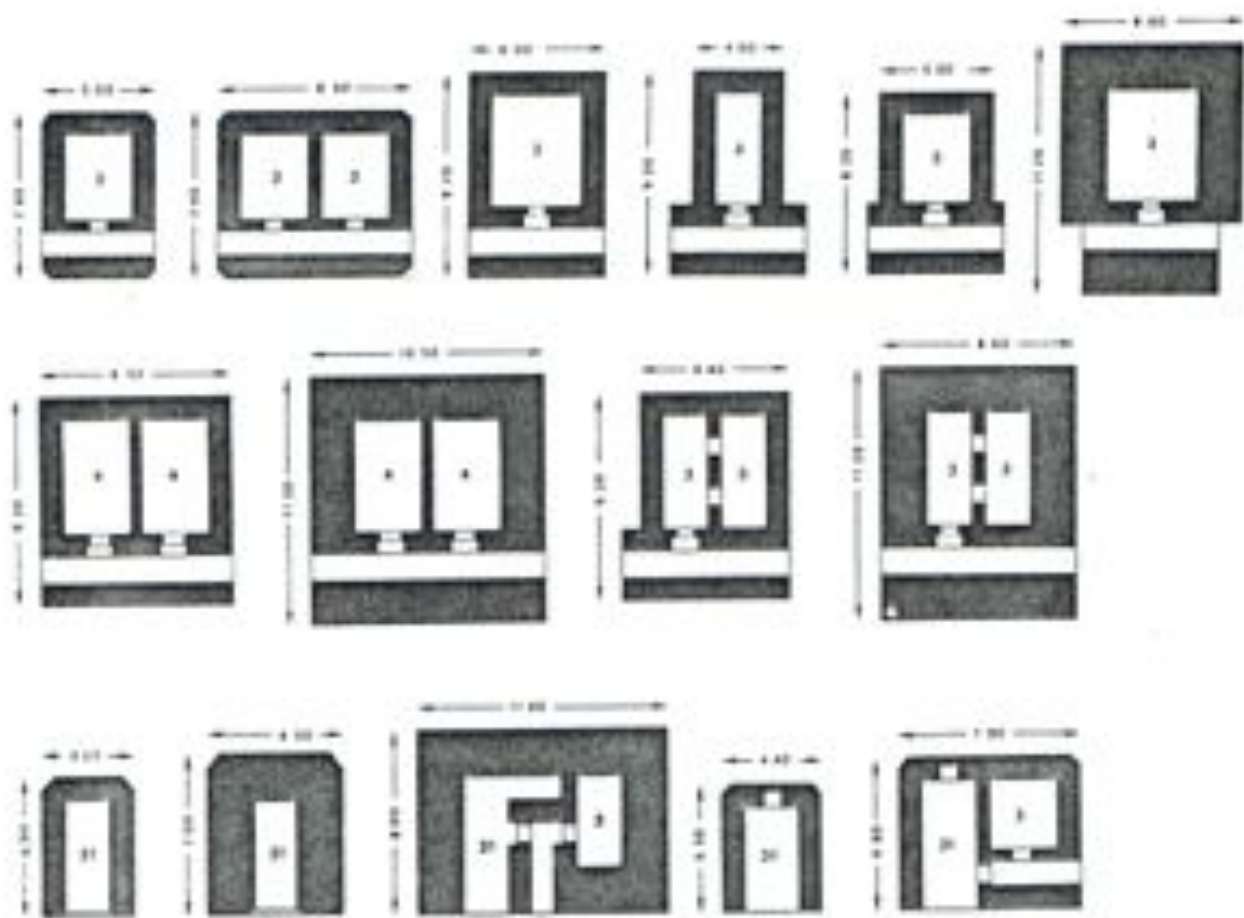
3. De fazen van de opbouw.

1940-1942

Zeker vanaf september 1942 en waarschijnlijk eerder maakte de kustbatterij Raversijde, Salzwedel-nieu genoemd deel uit van de Marine Artillerie Abteilung 204 Ostende (M.A.A. 204 Ostende). De oude batterij Aachen werd gedeeltelijk terug in gebruik genomen en kleinere bouwelementen werden aan sommige bunkers toegevoegd. (afb. 7)

Links van de batterij Aachen werd een nieuwe vuurleidingspost nr 29 en 4 cirkelvormige open schietstanden met munitiebergplaats, waarvan er nog drie nr. 24, 27 en 31 binnen het domein bewaard zijn, opgetrokken.

De vuurleidingspost nr 29 heeft vooraan een uitspringende observatiekamer met kijkspleet en daarachter, de rekenkamers, het verblijf van de commandant, de electriciteitscabine en ruimtes voor andere functies. Op het dak stond de afstandsmeter. Deze bunker vertoont gelijkenis met vuurleidingsposten van de Eerste Wereldoorlog, maar hij is groter en zwaarder. Deze bunkers zijn heel waarschijnlijk tussen september 1942 en januari 1943 opgetrokken.

De rechtthoekige ontwerpen van de VF-serie zijn alle voorzien van een T-vormige ingangspartij en vervullen hoofdzakelijk de functie van manschappenonderkomen, munitiebergplaats of PAK-remise. Aan enkele ontwerpen zijn Tobruk-achtige elementen toegevoegd met de functie van Offene Beobachter.
 Boven: Type 51a, 52a, 1a, 1b, 2a, 2b en 56a;
 Midden: Type 7a, 7b, 2d, 2c en 27a;
 Onder: Type 6a, 5b, 5b neu, 53a, 54a en 59a.

De rechtthoekige ontwerpen van de VF-serie zijn alle voorzien van een T-vormige ingangspartij en vervullen hoofdzakelijk de functie van manschappenonderkomen, munitiebergplaats of PAK-remise. Aan enkele ontwerpen zijn Tobruk-achtige elementen toegevoegd met de functie van Offene Beobachter.

Boven: Type 51a, 52a, 1a, 1b, 2a, 2b en 56a;

Midden: Type 7a, 7b, 2d, 2c en 27a;

Onder: Type 6a, 5b, 5b neu, 53a, 54a en 59a.

Afb. 8. Uit: ROLF, R., Het Duitse fortificatieontwerp 1935-1945, Beetsterzwaag, 1985, p. 104

De hoofdbewapening van de batterij bestond uit vier lopen buitgemaakt Belgisch veldgeschut, dat ondanks de reikwijdte van 16.500 m wat betreft vuursnelheid en precisie niet aan de hoge standaard van de Duitse marineartilleristen kon voldoen.

De Fe Pi bouwden voor de infanterieverdediging van het landleger munitie- en personeelsbunkers van het V.F. type, (afb. 8) waaronder twee types personeelsbunkers en één type munitiebunker, die ookdoor de marine werden gebruikt.

De drie types bestaan elk uit één of meerdere rechthoekige kamers, die omsloten worden door een muur van 1 meter dikte. De ingang van de onderkomens is T-vormig; via een betonnen gang heeft een stalen deur al dan niet met gasluis toegang tot de kamers. In het totaal zijn op het domein 17 V.F. constructies aanwezig, waaronder enkele van het type V.F.-1a en V.F.-7a, personeelsbunkers voor 6 of 12 man en Splittersicher. Van het V.F.-1a zijn de volgende meestal verzonken personeelsbunkers met de nrs 1-4-6-7-15. Zij dragen namen van componisten (Millöcker, Haydn, Händel, Künnecke enz). De Haydnbunker nr 4 was tevens een E.H.B.O.-post. Bunker nr 5 is een dubbele personeelsbunker van het type V.F.-7a. De personeelsbunkers nrs 26 en 35 zijn afwijkend van vorm. Nr 35 heeft zijn oorspronkelijke binnenbekleding met asbest- en eternitplaten nog bewaard.

De munitiebunkers (nrs. 22, 28 en j) zijn eveneens van het V.F. type.

De bunkers en schuttersputten zijn onderling verbonden met een zeer goed uitgebouwd, overdekt loopgravenstelsel, dat parallel loopt met de kust. De gangen lopen zig-zaggend met rechte stukken van 5 tot 10 m. In de rechte stukken zijn aan de zeezijde halfronde schachten gemetseld, aan de landzijde zijn deze schachten van klimijzers voorzien (nooduitgang).

Alle gangen zijn wigvormig, de vroege hebben een rond tunnelgewelf, de latere zijn bedekt met vlakke betonnenplaten. De bouwmaterialen werden waarschijnlijk uit de plaatselijke steenbakkerijen betrokken.

De wanden van de bunkers waren okerkleurig of bleekgroen geschilderd en bovenaan afgewerkt met het typische bruine biesje, electriciteit en verwarming werden eveneens voorzien.

1943 - 1944

De militaire gebeurtenissen o.a. de mislukte landing van de geallieerden te Dieppe in 1942, bespoedigden de bouw van de Atlantikwall. Nieuwe en zwaardere bunker-ontwerpen werden gemaakt nl. de serie 600; de artillerie werd uitgebreid en onder een betonnen dekking gezet en de verdediging van de steunpunten werd eveneens uitgebreid.

De marinebatterij Salzwedel-nieu kreeg er 4 gesloten geschutsbunkers type 671 bij, gebouwd einde 1943 - begin 1944 waarvan er twee de nrs 21 en 25 gelegen zijn binnen het domein. Ze zijn geplaatst in een hoek van 80 en 65° t.o.v. de zeedijk, hebben een schootsveld van 120° en zijn gericht op de kust voor Oostende (afb. 9)

Vooraan zijn ze trapeziumvormig, met een schietopening met getrapte zijanten en met twee munitienissen achter de geschuts-kamer. Ze zijn geschikt voor 10,5 cm geschut op vast affuit. Zij werden opgetrokken als vervanging van de open schietstanden. Van een ander type 612 is de geschutsbunker nr 16, die een scherfmuur heeft (nu afgebroken), de schietopening vooraan is afgesloten met stalen luiken, de geschutskamer is trapeziumvormig met daarachter twee munitienissen, het veldgeschut van 7,5 cm. staat op een mobiel affuit en kan buiten, zelfs landinwaarts opgesteld worden. De tweede geschutsbunker van dit type stond buiten het domein en sloot de rij geschutsbunkers aan de linkerkant af, hij was eveneens schuin opgesteld t.o.v. de zeedijk, maar dan in de richting van Nieuwpoort. De bunkers hebben wanden van twee meter dikte en wordt afgesloten met grote stalen deuren. Nr 16 staat in een hoek van 40° t.o.v. de zeedijk en heeft een schootsveld van 60°.

De nieuwe initiatieven van Rommel om de kust met vele soorten veldversterkingen en geïmproviseerde bouwwerken, zowel zeewaarts als landinwaarts te versterken, wordt duidelijk weerspiegeld in de laatst opgerichte bouwwerken in Raversijde.

In de grote open schietstand nr 31 werd een nieuwe bedding gemetseld, gedateerd 10.6.44 en was bedoeld voor een kleiner kanon, dat achteruit kon getrokken worden.

T.o.v. de vuurleidingspost nr 29 werd landinwaarts een bakstenen observatiepost opgetrokken, gedateerd 4.8.1944, met onderaan een halfcirkelvormige open schietstand voor een kanon van 5 of 7 cm. Vooral aan de achterzijde van de duinen werden meerdere mitrailleursnests en kleine geschutopstellingen opgericht om de achterzijde van de batterij te beschermen.

De landverdediging van de stranden van de Atlantiek werd gerealiseerd vanuit bunkers, diebouw-pend waren met munitie en in ponsaankoude type 646. 'Sechschotenkanone' en pro-voegschut en werd geacht in kustverdediging.

De vier artikelen van de Duitse marine om te kultureel verdedigingswerk ten behoeve van kust-buurtmen. Landverdediging waren voortaan in grote omvang en een open opstelling van de af-wandelingen type M 120. Vanaf 1942 werden de bunkers gefinis in beton uitgevoerd. M 202 M 203, was de vier landverdedigingswerk 630 een open nieuwbouw referent.

De marine omvang van de zeedeker op-zel-lingen voor kustverdediging bestaan uit een combinatie van geschutskamer en munitiehuizen. Deze combinatie is in enkele gevallen overgenomen door het Duitse landleger, dat uiteindelijk echter de constructie gaf een entourage van opstellingen.

Afb. 9. Uit: Rolf, R., Vestingswerken in West-Europa, Weesp, 1986, p. 58-59.

Op het circuit werden nog een aantal bouwwerken opgetrokken waarvan of de functie of de datering niet duidelijk is:

- nr 3 is een verzonken betonnen W.C. bunker, met een T-vormige ingang, geschikt voor 4 personen
- nrs 17-18-19 gebouwen met onduidelijke functie
- nrs 20 en 20a wachthuisjes, nr 20a is een prefab constructie.
- nr 32 een goed bewaarde bakstenen Gas en Proviandbunker
- nrs 33 en 34 zijn eerder bouwvallige gebouwen met onduidelijke functie
- nr 36 waarschijnlijk een wachthuisje.

Op het domein in zijn geheel worden verder nog personeelsbunkers en munitieopslagplaatsen aangetroffen; in het zuidelijke gedeelte, een personeelsbunker (V.F.-type) en W.C.-bunker.

De meeste betonnen bunkers uit de Tweede Wereldoorlog zijn voorzien van een letter- en cijfercode bv. OST-W 466, d.i. Ostende West nr 466.

Het domein Raversijde is niet alleen belangrijk voor de goed bewaarde resten van de Eerste Wereldoorlog, maar ook voor deze van de Tweede Wereldoorlog omdat een bijna volledige kustbatterij bewaard werd, waarin de drie fasen van de opbouw van de Atlantikwall duidelijk aanwezig zijn.

In West-Europa zijn hiervan geen vergelijkbare voorbeelden meer te vinden.

2. De Strandversperringen

Uiteraard beperkten de verdedigingswerken zich niet tot de kustbatterij. Er werden o.a. ook strandversperringen aangelegd.

Foto's en tekeningen tonen dat in 1942 bunkers en vlechtwerkhagen werden opgesteld. In 1943 zijn het draadversperringen op het strand met om de 20 m een fusee die ontploft als men de bovenste draad raakt.

In 1944 zijn het 4 m hoge palen en stalen tetraëders en op de dijk mitrailleursnesten en gangen.

Uiteraard waren de huizen gecamoufleerd en gebarricadeerd.

3. De bewapening van de batterij

De aard van de bewapening van een batterij is afhankelijk van de rol, die zij toebedeeld krijgt in de kustverdediging.

Of zij een grote of kleine haven of vesting moet beschermen of een mogelijke landingsplaats moet verdedigen maakt een heel verschil uit.

Salzwedel-neu of Tirpitz hielp aan de westelijke kant de Duitse snelboothaven van Oostende beschermen, te samen met enkele batterijen aan de oostelijke kant.

Salzwedel-neu had eveneens tot taak, zoals de andere batterijen de Vlaamse kust te beschermen tegen een eventuele geallieerde landing. Alhoewel onze kust nooit helemaal prioritair werd gezien bij een mogelijke landing, stond ze op bepaalde momenten toch op de tweede plaats.

Tenslotte moest de batterij samen met andere batterijen eventuele Duitse militaire operaties op zee vanuit Oostende ondersteunen.

De batterij was voor deze verschillende taken voorzien van middelzwaar 12 cm geschut, zeewaarts gericht met een reikwijdte van 16,5 km, dat in april 1944 vervangen werd door 10,5 cm geschut met een reikwijdte van 12,2 km. De eerste maanden van 1943 ontbreekt het kleine veldgeschut nog, maar in december 1943 beschikt de batterij over 2 stukken x 7,5 cm en 1 stuk x 2,5 cm antitank kanon. In 1944 komt er nog een 1 x 7,5 cm kanon bij.

De mortieren evolueren van licht naar zwaar en hun aantal verdubbelt.

De luchtafweer beperkt zich in 1943 tot 3 stuks lichte 2 cm Flak en wordt in april 1944 op 5 stuks gebracht.

Het aantal machinegeweren blijft, op april 1944 na (11 stukken), praktisch onveranderd op 10 stukken.

Op het terrein waren minstens 2 soms 3 zoeklichten aanwezig.

Over de munitie in het algemeen en over de kleinere wapens werden geen inlichtingen gevonden, behalve dat de kleine Franse karabijn en de m.i. Hotchkiss zouden zijn gebruikt.

Het is duidelijk dat aanvankelijk de oorlogsbuit aan wapens over de verschillende pas geïnstalleerde batterijen werd verdeeld.

In bijlage wordt een dergelijk overzicht afgedrukt van de wapens en de munitie, waarmee de batterij Salzwedel in Mariakerke in juli 1940 zou worden uitgerust.

Met zijn 4 x 12 cm kanonnen heeft Salzwedel-neu het grootste kaliber, waar de andere marinebatterijen (Ramien, Hundius, Salzwedel-alt e.a.) meestal 10,5 cm kanonnen met een reikwijdte van 12,2 km hanteren.

In vergelijking met de batterijen van de landmacht

(Heereskustenartillerie) zijn de kalibers kleiner. De zwaarste batterijen zijn 28 cm, reikwijdte 28,9 km (Bredene - spoorweg-batterij) en meestal gaat het om kalibers van 15,5 cm met een reikwijdte van 18,5 km.

4. De gelegerde troepen

De batterij Salzwedel-neu was bemand met marineartilleriesoldaten. Hun aantal schommelde tussen de 100 en 200.

Door vergelijking met andere batterijen kon men veronderstellen dat er gemiddeld 124 man aanwezig waren, waaronder 4 officieren, 17 onderofficieren en 103 manschappen.

Hun uniform was veldgroen van kleur met een gevleugelde granaat op de schouder.

Uit foto's blijkt dat er in 1944 ook Russische soldaten verbleven. In het zuidelijke deel, horend bij het vliegveld van Raversijde, werden o.a. in juni 1943 ± 180 Duitse infanteriesoldaten genoteerd.

5. Militaire en andere gebeurtenissen in Raversijde

Een eerste blik op deze nog tamelijk gave batterij doet veronderstellen dat zij weinig zware aanvallen heeft te verduren gehad.

In de gepubliceerde archiefdocumenten van de brandweer te Middelkerke werd slechts eenmaal melding gemaakt van 5 springbommen die op het domein van de prins terecht kwamen, overigens zonder slachtoffers.

In de volksmond werd gezegd dat het domein van de prins met rust werd gelaten terwijl Mariakerke en het vliegveld toch enkele aanvallen moesten doorstaan.

Voor het verloop van de militaire en andere gebeurtenissen zouden de nu verdwenen oorlogsdagboeken van de batterij en de afdeling ideale informatiebronnen geweest zijn.

Wel weten we dat de M.A.A. 204 taktisch gezien zelfstandig optrad, maar toch werkte ze nauw samen met de artillerie van het Heer en de Flak uit het gebied.

Bij de aftocht in 1944 wordt de M.A.A. echter ondergeschikt aan het Heer.

Voor het relaas van het dagelijkse leven in de batterij dienen nog soldaten gevonden te worden, die in Raversijde verbleven hebben tijdens W.O. II.

BIBLIOGRAFIE

Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog

Algemene Geschiedenis der Nederlanden. De Nieuwste Tijden. dl. XV, Haarlem, 1982.

BRADLEY, J., Geschiedenis van het Derde Rijk. 1988.

BUITKAMP, J., Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Houten, 1988.

de FABRIBECKERS, De veldtocht van het Belgisch leger 1940. Zele, 1980.

Encyclopedie van de Tweede Wereldoorlog. Winkler Prins redactie, A'dam, Brussel, 1980.

Standaard geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Antwerpen. 1970, 7 dln.

TODTS, H., September 1944. De Bevrijding. Brussel, 1984.

De Atlantikwall

DEQUESNES, R., Le mur de l'Atlantique. Les batteries d'artillerie côtière allemandes. Bayeux, 1976.

LB.A., (Interessengemeinschaft für Befestigungsanlagen beider Weltkriege) Die Regelbauten des "Heeres" im Atlantikwall. Köln, 1976.

ROLF, R., Der Atlantikwall. Perlenschnur aus Stahlbeton. Beetsterzwaag, 1983

ROLF, R., Bunkers in Nederland. Den Helder, 1982.

ROLF, R., Het Duitse Fortificatieontwerp 1935-1945. Beetsterzwaag, 1985.

ROLF, R., SAAL, P., Vestingwerken in West-Europa. Weesp, 1986.

SAKKERS, H., HOUTERMAN, J.H., Atlantikwall in Zeeland en Vlaanderen, gedurende opbouw en strijd 1924-1944. Middelburg, 1990.

SCHELFAUT, De Atlantische muur in België. (Proefwerk Koninklijke Militaire School), Brussel, 1965.

WIRTZ, A., Témoins du mur de l'Atlantique - Pas de Calais, Normandie, Bretagne. Bayeux, 1983.

ZIMMERMANN, R.H., Der Atlantikwall von Dünkirchen bis Cherbourg. Geschichte und Gegenwart mit Reisebeschreibung. München, 1986.

Lijst van de militaire bouwwerken in het
domein Prins Karel.

Noordelijk deel.

1.]	Personeelsbunker Millöcker L - Ost-W 113	WO II
2.]	Personeelsbunker.	WO I
3.	WC-bunker	WO II
a.	Personeelsbunker Künnecke	WO II
4.	Personeelsbunker met EHBO-functie Haydn L - Ost-W 111	WO II
5.	Personeelsbunker L - Ost-W 108	WO II
6.	Personeelsbunker Händel L - Ost-W 10...	WO II
b.	Personeelsbunker	WO II
7.	Personeelsbunker L - Ost-W 106	WO II
8.	Observatie- en commandopost	WO I + (II)
9.	Open geschutsbunker	WO I
10.	Open geschutsbunker	WO I
11.	Open geschutsbunker	WO I
12.	Open geschutsbunker	WO I
c.	Personeelsbunker Mozart	WO II
d.	Dienstgebouwtje J	WO II

[13]	Observatie- en commandopost	WO I + (II)
14.	Personeelsbunker L - Ost-W 120	WO II
15.	Personeelsbunker Verdi	WO II
15a.	Munitiebunker	WO II
[16]	Gesloten geschutsbunker (type 612) Ost-W 07-470	WO II
17.	Dienstgebouw	WO I - II ?
e.	Fundamenten geschutsstelling	WO I + (II ?)
18.	Kolenbergplaats	WO II
19.	Personeelsverblijf	WO II
20.	Wachthuisje	WO I
20a.	Schildwachthuisje	WO I
[21]	Gesloten geschutsbunker (type 671) Ost-W 07-465	WO II
22.	Vissershuisje	
23.	Munitiebunker	WO II
24.	Open circulaire schietstand	WO II
25.	Gesloten geschutsbunker (type 671) Ost-W 07-466	WO II
[26]	Personeelsbunker	WO II
27.	Open circulaire schietstand	WO II
28.	Munitiedepot	WO II
[29]	Observatie- en commandopost	WO II

30. Observatiepost	WO I ? + II
31. Open circulaire schietstand	WO II
f. Munitiebunker	
32. Gas- en proviandgebouw	WO II
g. Gebouw	WO II
h. Bunker functie ?	WO II
i. Bunker met geschutsstelling	WO II
33. Dienstgebouw	WO I + II ?
34. Kleine geschutsstelling	WO II
j. WC ?	WO II ?
35. Personeelsbunker	WO II
36. Wachthuisje	WO II
k. Bergplaats ?	WO II
l. Personeelsbunker	WO II
m. Bergplaats	WO II
n. Munitiebunker	WO II
o. Personeelsbunker	WO II
p. Fontein Barbarabrunnen	WO I

Zuidelijk deel

q. WC-bunker	WO II
r. Personeelsbunker	WO II

- s. Personeels- of munitiebunker WO II
- t. Tobrukstelling WO II
- u. Tobrukstelling WO II
- v. Personeels- of munitiebunker WO II